

Hammershus af Bornholms Krønike

Af Ejev. Lind 1960

Hammershus, Ørnereden der lå som en truende fæstning og gennem århundreder har haft en mærkelig tilværelse.

Det der imponerer og begejstrer vores turister allermest, er mødet med den store fæstning HAMMERSHUS, hvis borgrester minder om dets magt og vælde. Netop dens anbringelse på denne nordlige højtbeliggende del af øen på en naturlig klippeknode, har ligeledes været med til at give den et imponerende vælde. Det var derfor heller ikke så mærkeligt, at Nationalmuseets foredragsholder, Erik Skov, i sin redegørelse om de bornholmske borge og befæstninger dvælede særlig længe ved den oprindelse og betydning gennem tiderne, i et vægtigt materiale gennem lysbilleder underholdt tilhørerne og gav dem en følelse af storhed og vælde, hvori medfulgte intrigante episoder, hvori denne borg kom til at spille en uhyre rolle.

Nogen betydning i øens forsvar har den sikkert spillet. Alene dens beliggenhed omgivet af tykke og utilgængelige mure, har gjort den særlig egnet. Fæstningen har vel først og fremmest haft betydning som tilflugtssted og hovedsæde for dets bygherrer, biskopperne, og som et værn med de danske konger, og muligvis også med øens egen befolkning, hvilket kan bekræftes, da svenskeren i 1645 og 1658 residerede som herrer på øen. Fæstnings hovedformål må derfor først og fremmest lægges i et forhindre angreb, og hvis dette ikke lykkedes, da at tvinge angriberne til at erobre fæstningen, hvilket historien desværre har mange episoder om.

Kilderne om HAMMERSHUS opførelse har ikke kunnet skabe tilstrækkelig klarhed om, hvornår man er begyndt, men man mener, at ærkebiskoppen Jacob Erlandsen eller dennes broder ridderen Anders Erlandsen, omkring året 1260 har været de første bygherrer, om opførelsen af denne borg kendes følgende sagn.

Først begyndt man at bygge på "Gamelborg"s borgplads i Almindingen, men de "underjordiske" forstyrrede arbejdet og rev hver nat mod, hvad menneskene byggede om dagen hvorefter dette måtte opgives. Man forsøgte sig da et sted i Vestermarie, men der gik det på samme måde. Begge steder fulgtes af uheld. Så besluttede man at lade 2 sammenhildede hingste udvise borgpladsen.

Efter nogen omflakken lagde disse sig til hvile på Sletsbjerget, hvor man så tog fat at bygge, og her voksede så til gengæld murene hver nat ved de underjordiskes hjælp så hurtigt at man endog havde betænkeligheder ved det, og søgte derfor at unspejde årsagen til disse nat arbejder.

Spejderne faldt imidlertid i søvn og observerede derfor intet mistænkeligt. Men en vagtmand satte sig for at ville løse opgaven. Han satte sig derfor på selve muren, men han faldt i søvn og næste morgen var muren vokset 3 alen over og omkring ham, hvorved han blev indsmurt levende.

Endnu den dag i dag lever den forestilling om en indmuret ridder på slottet. Det er måske denne person, som forfatteren Åkerlund i ensomme aftentimer har mødt ved ruinerne, som et vartegn på alle de mange uretfærdigheder, som er foregået inden for slottes mure.

Man har dog en forklaring på dette sagn, idet den henviser til en i 1540 påtænkt indemuring af firmanden Peder Gagge. Det er KES Kofoed, der i Hamerhus birkes historie giver denne oplysning.

Den sidste beskrivelse af Hammerhus giver degnen Rasmus Raun i han Berringhols krønike, 1671. Slottet er bygget på en såre høj klippe og grå held på det nordvestre hjørne af landet. Der er omkring dette slots mure og volde meget styrke og tykke. Norden til porten eller indgangen hertil,

hvorom er gjort en meget høj og tyk vold med palisander og dets tilhør og endog slottet synes meget forfaldent udi sig selv, så er det dog ikke at undre på, eftersom der ikke udi lang tid derpå noget synderligt er renoveret, forbedret og bekostet.

Haver har været udi fordomme dage på slottet herlige og skønne sale, kammerser og herberger oven og undens, som er sig højligent at undre over, når de af mennesker beskues. Er der og ved det nørre hus en skøn kirke inden udi med alt sit tilbehør for præsten og degnen indviet. Der findes og udi underste kælder på slottet en dejlig kilde eller med skønt rindende vand, som vælder på af den hårde hald og klippe.

Er der og adskillige fange tårne for enhver, lige som han gerninger og bedrifter øre, så får han og herberge til. Findes der endnu neden for slottet, hvor en anden port haver været, men nu er ganske øde. Birketing ligger udenfor denne øde port, hvor Allinge og Sandvig comparerer, når de ting holde ville. Er her en meget skøn vidt begreben slotsvang, giver god grøde af sig, når gul vil velsigne med regn og væde udi rette tid.

Tiden har spillet terninger om mange skæbner gennem dens eksistens.

Blandt de berømteste fanger på Hammershus er sikkert Corfitz Ulfeldt og han hustru Christina, der blev indsat 1660 i Manteltårnet, som hører til slottets ældste bygninger. I lybækkertiden blev det benævnt som "tårnet" eller "det høje hus". "Det store tårn" eller "Fangetårnet".

Herfra flygtede de i 1661, men blev fanget og sat i bygningen over kirken i hver sit værelse indtil de senere førstes til København.

I 1720 sad en mand ved navn Dippel som fange på slottet efter at have forsøgt at forgive nogle høje embedsmænd. Han fik bl.a. at virke som læge på egnen. Han var teolog, læge, kemiker og guldmager og var i øvrigt kendt for sti eventyrlige liv, og opfinder af berlinerblåt. Han blev på Dronning Anne Sofies forbøn løsladt i 1725.

Foruden nævnes den adelige frk. Sofie Henrichsdatter Togg og hofdamen frk. Justine Katrine Rosenkrantz, der var dømt for giftmordforsøg, og som er beskrevet i bogen "Dramaet på Slottet". Krigsråd Møller sad som livsvarigt fange på slottet men det lykkedes ham at flygte.

Gentagne gange måtte fæstningen Hammershus skifte besiddere. Striden mellem kongen og kirken skabte ubønhørlige fejder, for blot at nævne Rygens-fyrstens Jarmoars overfald og ikke at forglemme Lybækkertidens uforsonlige regimenter.

Ved omkring 1740 drøftede man fæstningens betydning som forsvarsstilling.

Man enedes om, at den lå for afsides, og at den var alt for let at indeslutte og bombardere og umuligt at gøre udfald fra på grund af den høje og afskårne beliggenhed.

I 1743 blev det bestemt, at Hammershus skulle nedrives og de brugbare materialer herfra anvendes til offentlige bygninger andetsteds. Hovedvagten i Rønne blev bygget af sten og tømmer fra Hammershus. Amtmand Urne forsøgte at redde kirkebygningen ved at foreslå den anvendte som vagtbod, men dette lykkedes desværre ikke, og både denne og Manteltårnet, som da stod helt, blev ribbet for tegl, tømmer og mursten.

Den langs vestmuren opførte vicekommandantbolig blev også nedrevet, og vicekommandanten flyttede til Rønne, hvorefter en konstabel på dennes vegne vågede over, at betalingen for sten og tømmer, som afhentedes af private, blev rigtigt betalt.

Således spredtes en stor del af slottets mure over hele Bornholm, hvor man endnu i mangen bondegård kan finde dets ærvædige munkesten. Kirkerummet anvendtes en tid som fårefold, og da hvælvingerne styrtede ned, flyttedes fårene hen i de overdækkede rum under batteriet, det såkaldte "Kattinj".

Efter at alt sælgeligt var fjernet, hentede omegnens beboer, hvad der ellers var af brugeligt, indtil ruinerne 1822 blev fredlyst.